

іноземними банками у період подолання наслідків фінансової кризи, пов'язана, насамперед, з більшою пристосованістю до вітчизняних економічних та політичних умов функціонування фінансового ринку. Поведінку державних та іноземних банківських установ можна охарактеризувати як більш стриману та менш ризиковану у посткризовий період.

Побудова гіперповерхні ефективності генерування доходів та прибутку показала, що АТ "Ощадбанк" характеризується ефективним використанням наявних ресурсів для отримання доходів. Основним конкурентом можна вважати Приватбанк, але збільшення доходів повинно супроводжуватися пропорційним збільшенням активно-пасивних операцій. Подальший аналіз показав, що основним шляхом підвищення конкурентоспроможності АТ "Ощадбанк", порівняно з основним конкурентом – Приватбанком, є зменшення адміністративних витрат при тій же стратегії ведення активно-пасивних операцій.

Список використаних джерел:

1. Фатхутдінов Р.А. Управління конкурентноздатністю організації: Підручник / Р.А. Фатхутдінов – К. : Кондор, 2009. – 470 с.
2. Парасій-Вергуненко І. М. Модель комплексного аналізу конкурентів банку: напрямки дослідження та інформаційне забезпечення / І. М. Парасій-Вергуненко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту : Серія економічна. – 2007. – Вип. 22, ч. 2. – С. 100–107
3. Рейтинги конкурентоспроможності // Інвест-газета №23. – 2012. – С. 14-15.
4. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку: Навч. посіб. / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. – Суми: ВТД "Університ. кн.", 2003. – 734 с.
5. Нуреев Р.М. Основы экономической теории: Микроэкономика. Ученик / Р. М. Нуреев. – М. : Высшая школа, 1996. – 447 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України: [Електор. ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121–III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua>.
8. Інформація про власників істотної участі у банку за станом на 01.04.2012 // <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51343>.

УДК 336.14

В.Ю.Ігнатенко,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ НА ОСНОВІ ВЛАСНИХ, ЗАКРІПЛЕНИХ І РЕГУЛЮЮЧИХ ДЖЕРЕЛ

У статті досліджено сутність власних, закріплених та регулюючих джерел формування доходів місцевих бюджетів. На основі проведеного порівняльного аналізу визначено переваги і недоліки залучення коштів до місцевих бюджетів з кожного джерела.

В статье исследована сущность собственных, закреплённых и регулирующих источников формирования доходов местных бюджетов. На основе проведённого сравнительного анализа определены преимущества и недостатки привлечения средств к местным бюджетам из каждого источника.

In the article investigational essence of the own, fastened and regulative sources of forming the profits of local budgets. On the basis of the conducted comparative analysis certainly of advantage and lacks of bringing in of money to the local budgets from every source.

Ключові слова: місцевий бюджет, власні доходи, закріплені доходи, регулюючі доходи.

Визначення напрямів підвищення ефективності формування бюджетного потенціалу регіону зумовлюється необхідністю забезпечення стабільного розвитку регіону шляхом залучення достатнього обсягу фінансових ресурсів та передбачає визначення найбільш оптимального співвідношення між різними джерелами доходів.

Дослідженню джерел формування доходів бюджету були присвячені наукові праці таких вчених: О.П.Кириленко, С.В.Савчук, С.І.Юрій, В.М.Федосов, В.І.Кравченко, А.В.Лучка, О.О.Сунцова, О.В.Димченко, А.О.Єпіфанов та ін. Проте проведення порівняльного аналізу та визначення особливостей формування бюджетного потенціалу за рахунок власних, закріплених та регулюючих доходів потребує подальшого удосконалення і уточнення.

Метою написання статті є дослідження особливостей формування бюджетного потенціалу регіону за рахунок власних, закріплених та регулюючих доходів.

Поділ доходів за методом формування на власні, закріплені і регулюючі є найбільш поширеною класифікаційною ознакою, яку визнають всі науковці, досліджуючи доходи місцевих бюджетів. Проте до цього часу висновки вчених щодо змісту та призначення цих видів доходів суттєво відрізняються.

Виділення власних доходів органів місцевого самоврядування в окреме джерело формування бюджетного потенціалу відбулося з прийняттям Європейської Хартії місцевого самоврядування, за якою органи місцевого самоврядування мають право володіти та самостійно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами [2, ст. 9].

Досліджуючи власні доходи, О.П.Кириленко, С.В.Савчук, С.І.Юрій, В.М.Федосов стверджують, що їх формування відбувається внаслідок дій і рішень, прийнятих місцевими органами самоврядування [4; 12; 14]. Вважаємо, що таке твердження є не зовсім точним, оскільки перелік власних доходів встановлений законодавчо на загальнодержавному рівні і не може бути доповнений без внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу. При цьому В.І.Кравченко, А.В.Лучка визначають територіальну локалізованість власних джерел наповнення бюджету [6; 7], тобто ці доходи збираються на території, в межах якої поширюється юрисдикція відповідної місцевої ради. Власні доходи зараховуються винятково до місцевих бюджетів, самостійність органів місцевого самоврядування в питаннях використання цих доходів не обмежується органами державної влади [7].

На основі узагальнення думок вчених можемо стверджувати, що головною ознакою власних доходів є формування згідно з рішеннями органів місцевого самоврядування на підпорядкованих їм територіях. Як стверджує О.П.Кириленко, надходження власних доходів сприяє безпосередній зацікавленості органів місцевого самоврядування у нарощуванні доходної бази [4, с.82].

Особливістю закріплених джерел формування доходів є те, що вони передаються до місцевих бюджетів на стабільній [12], довготривалій [4; 13], фіксованій [7] основі. Погоджуємося з А.О.Єпіфановим, С.В.Савчуком, що до

закріплених доходів належать загальнодержавні податки, збори та інші обов'язкові платежі [3; 12], проте твердження С.В.Савчука, що ці доходи повністю передаються до місцевих бюджетів на стабільній основі є хибним, оскільки деякі джерела зараховуються у фіксованому співвідношенні. При цьому С.І.Юрій, В.М.Федосов вдало зазначають, що обсяги даних доходів впливають на розміри міжбюджетних трансфертів, які передаються з Державного бюджету України до місцевих бюджетів [14].

Критичний аналіз теоретичних досліджень дає змогу визначити таку головну ознаку закріплених доходів: вони мають довгостроковий характер закріплення за відповідним бюджетом. Схиляємося до думки А.В.Лучки, що органи місцевого самоврядування, хоч і не мають змоги своїми рішеннями та діями суттєво впливати на обсяг закріплених доходів, однак упевнені, що не будуть невдовзі позбавлені цих надходжень органами влади вищих рівнів [7].

Регулюючі доходи є інструментом бюджетного регулювання, використовуються для наповнення та збалансування бюджетів. Такий вид доходів виокремлюють не всі науковці, однак поряд з власними та закріпленими доходами виділяють трансферти [4, с.84], які по своїй суті є ідентичними поняттями. Так, С.В.Савчук зазначає, що регулюючими є доходи, що передаються з бюджету вищого рівня у вигляді міжбюджетних трансфертів [12], а С.І.Юрій, В.М.Федосов стверджують, що ними, в основному, виступають загальнодержавні податки [14]. При цьому важливою ознакою даних доходів є їх короткостроковість: ці доходи передаються строком на один рік.

Питання визначення оптимальнішого джерела поповнення бюджету є дискусійним, оскільки кожне джерело має свої переваги і недоліки. Для того, щоб визначити особливості кожного джерела формування доходів, доцільно їх дослідити за низкою ознак залежно від впливу на:

1. Стимулювання органів місцевого самоврядування.

Використання власних доходів збільшує власні повноваження органів місцевого самоврядування. При цьому отриманими коштами органи місцевого самоврядування можуть розпоряджатися на свій розсуд, що підвищує їх зацікавленість у збільшенні обсягів цих коштів. Стосовно закріплених доходів регіональні органи влади не можуть суттєво впливати на їх обсяг, однак ці доходи разом із власними складають фінансову основу самостійності місцевих бюджетів. Регулюючі доходи не стимулюють органи місцевого самоврядування, оскільки зі збільшенням надходжень, зібраних на території, зменшується обсяг наданих трансфертів і навпаки.

2. Децентралізацію повноважень місцевого самоврядування.

Самостійність органів місцевого самоврядування в питаннях використання власних доходів не обмежується органами державної влади. В цей час закріплені доходи використовуються для виконання делегованих повноважень, а отже підвищується централізація повноважень. Стосовно регулюючих доходів державна влада, визначаючи обсяг трансфертів, встановлює можливий обсяг повноважень органів місцевого самоврядування, що зменшує децентралізацію влади.

3. Рівень контролю за використанням бюджетних коштів.

Щодо власних доходів органи місцевого самоврядування наділені необхідними контрольними повноваженнями та мають змогу застосовувати заходи впливу на платників для забезпечення повного і своєчасного зарахування цих доходів до бюджету. При цьому органи державної влади мають низький рівень контролю за використанням власних доходів, що може сприяти виникненню зловживань з боку органів місцевого самоврядування.

Контроль за використанням закріплених бюджетних коштів здійснюється контролюючими органами на всіх етапах бюджетного процесу: рахунковою палатою, казначейською службою, державною фінансовою інспекцією, міністерством фінансів та фінансовими управліннями на місцях, органами місцевого самоврядування.

Розглядаючи рівень контролю за регулюючими доходами, слід відзначити неспроможність органів місцевого самоврядування впливати на мобілізацію та використання міжбюджетних трансфертів (особливо цільових). При цьому з боку державної влади постійно проводиться моніторинг цих коштів.

4. Прозорість формування бюджетних коштів.

Формування власних доходів є найбільш прозорим для органів місцевого самоврядування. Перелік дохідних джерел визначено Бюджетним кодексом України на довгостроковій основі.

Закріплені доходи є частково незмінними у фіксованому розмірі або повністю передаються до цих бюджетів на довго- або безстроковий період та визначені в Бюджетному кодексі України, що підвищує прозорість їх формування.

Поряд з цим, формування регулюючих доходів проводиться на основі формульного розрахунку, що є складним, трудомістким та непрозорим, а в деяких випадках і несправедливим.

5. Обсяги надходжень бюджетних коштів.

Аналіз, проведений у роботах [3; 7; 8; 10] показав, що частка власних доходів є найменшою у структурі доходів місцевих бюджетів. До закріплених доходів належать джерела, які займають найбільшу питому вагу у структурі доходів (наприклад, податок з доходів фізичних осіб, плата за землю та ін.). Дослідження частки регулюючих доходів свідчать, що у всіх регіонах спостерігається значна фінансова залежність від трансфертів.

6. Ефективність механізму нарахування.

Найбільшу частку у структурі власних доходів займають місцеві податки і збори, механізм нарахування яких перебуває у процесі становлення і є недосконалим, що знижує ефективність. Механізм нарахування закріплених доходів є найбільш ефективним і зумовлює найбільшу частку надходжень від цих джерел. Механізм нарахування трансфертів не відповідає принципам справедливості, публічності та прозорості.

7. Стабільність надходження коштів до бюджету.

Перелік власних доходів постійно змінюється, що спричинює складність у прогнозуванні обсягу їх надходжень та нестабільність. Щодо управління закріпленими коштами органи місцевого самоврядування упевнені, що не

будуть невдовзі позбавлені цих надходжень органами влади вищих рівнів. Регулюючі доходи закріплюються за бюджетами на короткотерміновий проміжок часу (як правило, на один бюджетний період) і розподіляються між бюджетами шляхом застосування тимчасових, а не постійних або незмінних протягом тривалого періоду часу нормативів.

Загалом, кожне джерело наповнення доходів місцевих бюджетів має свої переваги і недоліки. Тому питання оптимізації структури доходів потребує подальшого аналізу і дослідження.

Список використаних джерел:

1. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 356 с.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: хартія від 15 жовтня 1985 р. № 994-036: станом на 16 листопада 2009 р. / Рада Європи. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036. – Заголовок з екрана.
3. Єпіфанов А.О. Управління регіоном: [навчальний посібник] / [А.О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев]; за заг. ред. д-ра екон. наук А.О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ».–2008. – 361 с.
4. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підручник.-К.: Знання, 2006.-677 с.
5. Кириллова О.С. Методология формирования и стратегия развития доходного потенциала региона: автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 „Финансы, денежное обращение и кредит”. – Саратов, 2006. – 21 с.
6. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб.- К. : Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
7. Лучка А.В. Бюджетний потенціал фінансової незалежності місцевого самоврядування: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 „Гроші, фінанси і кредит”. — Тернопіль, 2009. — 20 с.
8. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія / За ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.
9. Огонь Ц. Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації/ Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2006 р. – N5. – С.3-11.
- 10.Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005.— 642 с.
- 11.Поляк Г. Б. Территориальные финансы : учеб. пособ. – М. : Вузовский учебник, 2006. – 479 с.
- 12.Савчук С.В. Теоретико-концептуальні засади визначення доходів бюджетів як об'єкту бюджетного планування //Наука й економіка.-№1(25).-2012 р.-С.81-89.
- 13.Сунцова О. О. Місцеві фінанси : [навч. посібник] / О. О. Сунцова..-К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
- 14.Теорія фінансів: підручник / за ред. В.М. Федосов, С. І. Юрій. – К. : Центр учб. л-ри, 2010. – 576 с.

УДК 336.227.2.025

І.В.Лещух,

Інститут регіональних досліджень НАН України,
м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В РОЗВИНУТИХ ФЕДЕРАТИВНИХ ДЕРЖАВАХ

У статті проаналізовано основні засади організації податкового контролю в розвинутих федеративних країнах, таких як США, Канада та Німеччина. На підставі критичного аналізу названо основні форми та напрями здійснення податкового контролю в досліджуваних країнах. Доведено, що лише гармонізувавши інтереси платників податків та держави в особі податкових органів можна досягти ефективності у здійсненні податкового контролю.

В статтє проанализированы основные принципы организации налогового контроля в развитых федеративных странах, таких как США, Канада и Германия. На основании критического анализа названы основные формы и направления осуществления осуществления налогового контроля в исследуемых странах. Доказано, что только гармонизировав интересы налогоплательщиков и государства в лице налоговых органов можно достичь эффективности в осуществлении налогового контроля.